

REMIGIUSZ MIELCAREK

TURYSTYKA AKTYWNA NA WYSPIE ŚW. HELENY

CEL PRACY

W przedłożonym artykule postaram się wykazać, że bardzo odizolowana od reszty świata atlantycka Wyspa Świętej Heleny cieszy się szczególnym zainteresowaniem turystów preferujących turystykę aktywną. Mimo że w liczbach bezwzględnych napływ turystów jest tu niewielki, to w porównaniu z liczbą stałych mieszkańców wyspy wskaźnik procentowy turystów do liczby mieszkańców jest wysoki i przekracza parametry znane dla wielu najbardziej turystycznych krajów świata.

Fenomen zainteresowania turystów Wyspą Św. Heleny przedstawiono na tle innych wysp odległych od głównych szlaków komunikacyjnych.

Napisanie tego artykułu było możliwe dzięki podróży, jaką odbyłem w sierpniu 2010 r. na pokładzie Królewskiego Statku Poczтового „Santa Helena” i zebraniu w czasie tej podróży odpowiedniej dokumentacji.

ZAINTERESOWANIE TURYSTÓW ODLEGŁYMI WYSPAMI

Bardzo odizolowane miejsca na Ziemi były jeszcze do niedawna wyłącznie celem wypraw naukowców i podróżników. Ich relacje o tych miejscach wzbudziły, zwłaszcza w społeczeństwach zachodnich, zainteresowanie, które zaowocowało powstaniem komercyjnych przedsięwzięć w celu zaspokojenia potrzeby niektórych turystów dotarcia w te odizolowane regiony naszego globu. Coraz większe zainteresowanie nieprofesjonalistów takimi podróżami spowodowało obniżenie kosztów tych wypraw.

Oddalone od głównych centrów turystycznych wyspy w szczególny sposób inspirowały turystów do wypraw na nie. To zainteresowanie jest spowodowane kilkoma czynnikami, takimi jak:

– unikatowe znaleziska archeologiczne (np. figury moais na Wyspie Wielkonocej);

– ludy żyjące w izolacji od współczesnego nurtu cywilizacji (Nowa Gwinea, Wyspy Salomona, niektóre oddalone od głównych centrów wyspy Mikronezji, lokalne plemiona na Andamanach);

– mało znane religie, np. marapu na wyspie Sumba w Indonezji;

– szczególne atrakcje przyrodnicze, np. fauna Wysp Galapagos, wielkie kolonie pingwinów królewskich (Georgia Południowa), niezwykle bogata w gatunki rafa koralowa (wyspy Republiki Palau), wielkie jaszczury (Komodo i Rinca w Indonezji) czy migracje czerwonych krabów (Wyspa Bożego Narodzenia);

– wspomnienia lektur, zwłaszcza z czasów młodości, oraz filmów fabularnych, takie jak powieść o Robinsonie Crusoe (wyspy Juan Fernandez, Chile) czy kilka już wersji filmów o słynnym buncie na statku „Bounty” (wyspy Pitcairn oraz Norfolk na Pacyfiku), a także legendy o ukrytych skarbach piratów (Wyspa Kokosowa w Kostaryce);

– związek wyspy z życiem wybitnej postaci historycznej, zwłaszcza historia ostatnich pięciu lat życia Napoleona Bonapartego internowanego na Wyspie Św. Heleny (Chaplin 2002).

Wszystkie wymienione wyspy są bardzo atrakcyjne pod względem krajobrazu, ale walory te doceniają turyści dopiero po dotarciu na miejsce. W oparciu o moje doświadczenie podróżnicze i rozmowy z wieloma turystami uważam, że inspiracją dla przedsięwzięcia tak dalekich podróży nie jest sam fakt wielkiej izolacji niektó-

Ryc. 1. Rezydencja Napoleona Bonapartego w Longwood (fot. R. Mielcarek)

rych wysp, ale wyżej wymienione uwarunkowania. Płynąc w sierpniu 2010 r. Królewskim Statkiem Pocztowym „Santa Helena” z Kapsztadu na Wyspę Św. Heleny, miałem okazję rozmawiać ze wszystkimi 17 osobami, które płynęły tam w celach turystycznych. Chęć zobaczenia na wyspie miejsc związanych z Napoleonem była pierwszoplanowym motywem podróży. Dopiero po dotarciu do celu, zafascynowani ukształtowaniem powierzchni oraz atrakcjami przyrodniczymi, turyści poświęcili przynajmniej część swego czasu na uprawianie aktywnej turystyki. Po przybyciu na Wyspę Św. Heleny łatwo się przekonać, że jedyne trzy obiekty na wyspie związane z Napoleonem – Pawilon Briars, gdzie cesarz spędził pierwsze trzy miesiące odosobnienia, rezydencja w Longwood oraz jego pusty grób koło Hutts Gate – są zabytkami bardzo przeciętnymi (ryc. 1). Atrakcją w rzeczywistości nie są same zabytki, lecz mit napoleoński, „duch” opowieści.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA WYSPY ŚW. HELENY

Położenie geograficzne

Wyspa Św. Heleny (ang. St Helena) leży na Południowym Oceanie Atlantyckim (15°43' szer. geogr. pd. i 5°43' dł. geogr. zach.). Nawigatorzy taką właśnie nazwą określają całość wód Atlantyku położonych na południe od równika. Wyspa oddalona jest 1950 km od wybrzeża Angoli i 2900 km od wybrzeża Brazylii. 1120 km na północny-zachód od Wyspy Św. Heleny leży jej jedno terytorium zależne – Wyspa Wniebowstąpienia, a drugie – Tristan da Cunha – oddalone jest aż o ponad 1900 km na południe (St. Helena Tourist Office 2010). To położenie oraz brak lotniska sprawiają, że Wyspa Św. Heleny jest miejscem szczególnie odizolowanym od reszty świata i relatywnie trudno dostępnym.

Ukształtowanie powierzchni

Powierzchnia Wyspy Św. Heleny liczy 122 km² (16,8 km długości i 10,4 km szerokości maksymalnej). Bezpośrednio od brzegu oceanu wyspa wznosi się raptownie klifami. Strome zbocza oddzielone są wąskimi dolinami. Z uwagi na tak dramatycznie ukształtowaną linię brzegową jedynie stolica kraju Jamestown dotyka brzegu Atlantyku. Reszta osad usadowiła się w wyniesionej części centralnej. Najwyższym wzniesieniem kraju jest Szczyt Diany (ang. Diana's Peak) (823 m n.p.m.). Jest to bardzo zielona część wyspy, porośnięta naturalną roślinnością subtropikalną. Poniżej Szczytu Diany naturalna roślinność ustąpiła miejsca pastwiskom i plantacjom. Poniżej 500 m n.p.m. dominują skały pokryte suchą roślinnością. Jedyne wodami źródłowymi są wypływające z gór drobne strumienie, wysychające latem, które przypada tam na okres od końca grudnia do końca marca (Ashmole P. & M. 2000). Wyspa Św. Heleny nie posiada żadnych plaż (ryc. 2). Wybrzeże jest strome i kamieniste, a jedyną namiastką kąpieliska morskiego dla miejscowej ludności jest Zatoka Ruperta tuż obok Jamestown, do której dostęp zapewnia szosa (4,5 km).

Ryc. 2. Skaliste wybrzeże z wysepką Speery (fot. R. Mielcarek)

Klimat

Mimo iż Wyspa Św. Heleny leży w strefie klimatu tropikalnego, bo znajduje się na północ od zwrotnika Koziorożca, utrzymuje się tam klimat łagodny z uwagi na południowo-wschodni pasat. Te pasatowe wiatry wieją nieprzerwanie w ciągu roku z różnym nasileniem, co powoduje bardzo zmienny klimat. Poranna mżawka często w godzinach popołudniowych ustępuje słonecznej aurze. Klimat Jamestown wyraźnie odbiega od klimatu pozostałych miejscowości. W stolicy wyspy jest zazwyczaj relatywnie sucho i słonecznie (Ashmole P. & M. 2000). Tereny wyniesione, na których położone są Longwood, Alarm Forest, St Paul's czy Blue Hill, mogą już w godzinach południowych tonąć w „londyńskiej mgle”.

Temperatura powietrza w Jamestown waha się od 20 do 32°C latem oraz od 16 do 26°C zimą. W obszarze centralnym, z uwagi na wyniesienie, temperatury są z reguły średnio o 5–6 stopni niższe (St. Helena Tourist Office 2010).

Ludność

Wyspę odkrył 21 maja 1502 r. portugalski żeglarz Juan da Nova i nazwał ją na cześć matki cesarza rzymskiego Konstantyna. Wyspa była bezludna, a jej pierwszym mieszkańcem został w 1513 r. Portugalczyk Fernando Lopez. Holendrzy zaczęli

zasiedlać Wyspę Św. Heleny w roku 1633, ale opuścili ją jeszcze przed przybyciem Anglików. Angielska kolonizacja datuje się od roku 1659 (Bain 1993).

Z uwagi na przewijanie się przez wyspę w przedstawiciele różnych ras i kultur, a także w wyniku izolacji powstała specyficzna zbiorowość, której przedstawiciele w aspekcie narodowościowym nazywa się „Świętymi” (ang. The Saints). Po ustanowieniu w 2002 r. dla „Świętych” obywatelstwa brytyjskiego (tym samym obywatelstwa Unii Europejskiej) odnotować można wyraźny spadek liczby mieszkańców. Biuro Turystyczne Św. Heleny poinformowało mnie, że chodzi o liczbę ok. 3000 mieszkańców. To samo biuro w październiku 2008 r. podawało liczbę 4030 (dane ze spisu powszechnego).

Status polityczny

Wyspa Św. Heleny jest samorządną kolonią Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Królową angielską reprezentuje gubernator (Bain 1993). Posiada ona własne siły policyjne (aż 20 policjantów), walutę (funty Wysp Św. Heleny i Wniebowstąpienia) oraz znaczki pocztowe. Nawet obywatele brytyjscy po przybyciu muszą wykupić wizę. Rezydenci Wyspy Św. Heleny są obywatelami brytyjskimi, więc także obywatelami Unii Europejskiej, jednak wyspa jako kraj nie stanowi części terytorium Unii Europejskiej. Formalnie do Wyspy Św. Heleny należą Wyspa

Ryc. 3. Hotel Consulate w Jamestown (fot. R. Mielcarek)

Wniebowstąpienia oraz Tristan da Cunha. Mają one jednak status samorządnych dependencji Wyspy Św. Heleny, z odrębnym, nawet dość kontrowersyjnym, prawodawstwem, a nawet odrębną pocztą.

Infrastruktura turystyczna

Mimo dużej izolacji geograficznej od reszty świata na wyspie działa bardzo prężne rządowe biuro turystyczne (ang. St Helena Tourist Office), które publikuje materiały informacyjne dla turystów, wytycza szlaki i kontroluje rozwój ruchu turystycznego.

Baza hotelowa dostosowana jest do obecnego poziomu zapotrzebowania i jest dość skromna. W Jamestown wizytówką jest Hotel Consulate w kolonialnym budynku, który pamięta lepsze czasy. Najlepszy hotel w stolicy jest na poziomie skromnego hotelu z małych angielskich miast (ryc. 3). Poza Jamestown oferta noclegów sprowadza się do wytwornej rezydencji na dawnej plantacji oraz oferty wynajmu pokoi gościnnych. Kilka rodzinnych przedsięwzięć turystycznych oferuje wycieczki po wyspie zarówno o aspekcie historycznym, jak i eko- i agroturystycznym.

Usługi gastronomiczne są słabo rozwinięte. Związane są z bazą hotelową, jednak z uwagi na niewielką liczbę stołujących się w restauracjach turystów wprowadzono dość osobliwy wymóg zamawiania posiłków nawet z dziennym wyprzedzeniem.

MOŻLIWOŚCI UPRAWIANIA TURYSTYKI AKTYWNEJ NA WYSPIE ŚW. HELENY

Wyspa Św. Heleny z racji swojego górzystego charakteru nadaje się doskonale do uprawiania turystyki pieszej. Większość wąskich szos w centralnej części wyspy charakteryzuje się bardzo słabym natężeniem ruchu kołowego, więc z powodzeniem mogą one służyć za wyasfaltowane ścieżki spacerowe (ryc. 4). Praktycznie tylko dwie szosy, z Halfree Hollow do St Paul's oraz z Jamestown do Longwood przez Alarm Forest, charakteryzują się dużym natężeniem ruchu. Na tych odcinkach łatwo jest przemieszczać się autostopem, o ile o to poprosimy. W godzinach porannych można też skorzystać z transportu publicznego, który wyrusza sprzed katedry anglikańskiej w Jamestown. Jedna linia obsługuje St Paul's, a druga Longwood. W ten sposób można się dostać do części centralnej wyspy i dotrzeć do szlaków pieszych. Mimo zamieszczenia szlaków pieszych na mapach nie zawsze są one dobrze oznakowane w terenie. Zanim turysta wyruszy na szlaki piesze Wyspy Św. Heleny, powinien mieć świadomość, że po 4–5 dniach wędrówek po wyspie zabraknie już dla niego nowych szlaków. Mapka (ryc. 5) zawiera podział Wyspy Św. Heleny na dystrykty. Zostaną one omówione w kontekście możliwości uprawiania turystyki aktywnej.

Drabina Świętego Jakuba

Położone nad brzegiem Oceanu Atlantyckiego centrum Jamestown, stolicy Wyspy Św. Heleny, dostarcza doskonałej sposobności do uprawiania turystyki aktywnej. Otóż w roku 1829 wybudowano na zboczu prowadzącym do wioski Half Tree Hollow.

Ryc. 4. Boczne puste szosy mogą służyć turystom jako wygodne szlaki piesze (fot. R. Mielcarek)

Ryc. 5. Dystrykty Wyspy Św. Heleny
(Źródło: www.en.wikipedia.org/wiki/Saint_Helena)

Ryc. 6. Drabina Św. Jakuba w Jamestown z 699 stopniami (fot. R. Mielcarek)

(największa miejscowość na wyspie, 1130 mieszkańców) bardzo strome schody. Do Half Tree Hollow możemy z Jamestown dostać się zygzakowatą szosą. Pieszym skrótem są jednak schody, nazwane Drabiną Świętego Jakuba (ryc. 6). „Drabina” ta ma 183 metry długości i liczy 699 schodów. Moim zdaniem jest to jedno z najtrudniejszych miejsc wspinaczkowych na wyspie.

Dom Plantacji (Plantation House) i okolice

W wiosce St Paul’s znajduje się wspaniała rezydencja zwana Domem Plantacji (Plantation House). Zbudowano ją w 1792 r. dzięki inicjatywie Kompanii Wschodnioindyjskiej. Dziś jest to rezydencja gubernatora. Mimo że budynek udostępnia się zwiedzającym bardzo rzadko, to swobodnie można się poruszać po wielkim ogrodzie, za którym system krótkich szlaków pieszych prowadzi przez okazały las olbrzymich bambusów (Mathieson, Carter 1993). W ogrodzie gubernatora można spotkać maskotkę Wyspy Św. Heleny, olbrzymiego żółwia lądowego Jonatana (ryc. 7). Liczy sobie 179 lat (stan na 2010 rok) i jest najstarszym mieszkańcem wyspy. Towarzyszy mu 5 młodszych od niego partnerek, w wieku od ok. 60 do 120 lat.

Szczyt Diany (Diana’s Peak)

Wznoszący się w samym centrum wyspy do wysokości 823 m n.p.m. szczyt stanowi w swojej górnej partii park narodowy. Przez park wytyczono kilka dobrze ozna-

Ryc. 7. Żółw Jonatan jest najstarszym mieszkańcem Wyspy Św. Heleny. W roku 2010 skończył 179 lat (fot. R. Mielcarek)

kowanych szlaków z szeregiem tablic informacyjnych. W miejscach stromych zbudowano schody. Dziś jest to jedyny obszar na wyspie, który zachował naturalną roślinność z rodzimymi gatunkami. To tam można odnaleźć większość endemicznych gatunków roślin. Szczególne zainteresowanie wzbudza endemiczna paproć drzewiasta *Dicksonia arborescens* (ryc. 8). W parku odnajdziemy interesującą grupę drzewiastych endemitów z rodziny złożonych (*Asteraceae*). Są to drzewa gumowe (*Commidendrum robustum*, *C. spurium* i *C. rotundifolium*), a także drzewa kapuściane, z których najpospolitszym w parku jest czarne drzewo kapuściane (*Melanodendron integrifolium*) (St Helena Tourist Office 2008). Dużym przeżyciem dla miłośników przyrody może się okazać możliwość sfotografowania niezwykle rzadkiego drzewa kapuścianego z gatunku *Pladaroxylon leucadendron* (ryc. 9). Pozostało już tylko ok. 50 osobników tego gatunku. Na Szczycie Diany spotkać można także unikatowy gatunek turzycy *Carex diana*, która występuje tutaj na swoim jedynym stanowisku w świecie (Quentin 2000).

Blue Hill

Wędrując spod Szczytu Diany pustą szosą na zachód w kierunku osady Blue Hill, po drodze napotkamy szereg szlaków pieszych, które prowadzą przez Arboretum Clifforda, gdzie możemy spotkać wśród potężnych drzew endemiczny krzew z gatunku *Trochetiopsis benjamini*. Możemy także udać się trudnym szlakiem do grupy

Ryc. 8. Endemiczna paproć drzewiasta *Dicksonia arborescens* (fot. R. Mielcarek)

Ryc. 9. Unikatowy endemit, drzewo kapuściane należące do ginącego gatunku *Pladaroxylon leucadendron* (fot. R. Mielcarek)

Ryc. 10. Miejsce rodzimych lasów zajęły głównie pastwiska (fot. R. Mielcarek)

skał nazwanych od biblijnego Lota z Sodomy, a nawet dotrzeć do najbardziej na południowy zachód wysuniętego punktu wyspy ze skałą Człowiek i Koń. W zachodniej części wyspy dominują pastwiska z wypasem bydła (ryc. 10).

Sandy Bay

Od Szczytu Diany możemy krętą szosą zejść do zatoki Sandy Bay. Jest to bardzo malownicza część wyspy z dramatycznymi widokami na klifowe wybrzeże oraz kompleks Skał Lota (ryc. 11). Nie ma w tym regionie wyznaczonego szlaku pieszego, ponieważ szosa jest dość rzadko używana przez ruch kołowy i może służyć za szlak pieszy o doskonałej nawierzchni.

Levelwood

Okolice tej położonej na południowy wschód od Szczytu Diany wioski posiadają wyznaczone szlaki piesze, ale niezbyt precyzyjnie oznakowane. Interesujący szlak prowadzi od zabudowań Woody Bridge do Lasu Tysiąclecia (wielka plantacja endemicznego drzewa gumowego *Commidendrum robustum*) w rejonie Longwood (St Helena Tourist Office 2010). Szlak pieszy ginie po drodze, ale na szczęście wschodnia część wyspy bardzo się różni od deszczowej i pokrytej bujną roślinnością części zachodniej. Ta pierwsza jest bardzo sucha, porośnięta skąpą roślinnością. Te zupełnie otwarte i niezaludnione przestrzenie są doskonałym miejscem na wędrowki

Ryc. 11. Formacja skalna Lota (fot. R. Mielcarek)

Ryc. 12. Widok na Równinę Deadwood z Alarm Forest (fot. R. Mielcarek)

przełajowe. Trudno tu zabłądzić. Nawet kiedy piechur dojdzie do wschodniego klifowego wybrzeża przy Saddle Point, mijając specyficzne w formie skały nazwane Król i Królowa, to zobaczy w oddali wioski Levelwood i Longwood.

Równina Deadwood

Na północ od wioski Longwood, za osadą o nazwie Deadwood, rozciąga się pokryta łąkami dolina (ryc. 12). Wytyczony przez nią szlak dochodzi do klifu z widokiem na zatokę Flagstaff. Wędrówka tym liczącym 2 km szlakiem jest także dobrą okazją do obserwacji endemicznych ptaków z gatunku *Chardrius sanctae helena*. To ptak narodowy Wyspy Świętej Heleny (McCulloch 2004).

RUCH TURYSTYCZNY NA WYSPIE ŚW. HELENY

Z powodu braku lotniska na Wyspie Św. Heleny można tu dotrzeć jedynie drogą morską: jachtem, wielkimi statkami wycieczkowymi lub regularnym liniowcem – Królewskim Statkiem Pocztowym, który zapewnia połączenie pasażerskie Wyspy Św. Heleny z Kapsztadem, Wyspą Wniebowstąpienia, Teneryfą i Anglią.

Dzięki uprzejmości Biura Turystycznego Wyspy Św. Heleny, które, jak już wspominałem, jest agencją rządową, uzyskałem dotąd niepublikowane dane statystyczne, które po przeanalizowaniu wydają się zaskakujące. Zajmijmy się w pierwszej kolejności statkami wycieczkowymi oraz jachtami. Dane dotyczą okresu 10 lat od roku 2000 do 2009.

W tab. 1 widać, że najwięcej odwiedzających przybyło na Wyspę Św. Heleny statkami wycieczkowymi oraz jachtami w roku 2002. Był to bowiem rok obchodów pięćsetlecia odkrycia wyspy. To efekt działań marketingowych rządowej agencji turystycznej. Wyraźny, w ostatnich latach, spadek liczby rejsów oraz pasażerów statków

Tabela 1. Liczba statków wycieczkowych i jachtów oraz osób przyjezdnych, które tymi środkami transportu dotarły na Wyspę Św. Heleny

Rok	Liczba statków wycieczkowych	Liczba pasażerów	Liczba jachtów	Liczba żeglarzy
2000	8	3545	182	631
2001	9	4881	194	589
2002	17	5655	189	628
2003	10	2959	172	504
2004	6	1260	159	480
2005	5	1562	168	516
2006	7	3762	143	436
2007	8	2110	135	426
2008	5	1181	147	441
2009	5	1704	192	475

Źródło: na podstawie danych liczbowych udostępnionych przez St Helena Tourist Office

wycieczkowych tłumaczyć można trzema podstawowymi czynnikami. Z jednej strony, kryzys gospodarczy w państwach wysoko rozwiniętych odbił się wyraźnie na możliwościach społeczeństw tych państw. Notuje się tam tendencję do ograniczania przez obywateli wydatków. Z drugiej zaś strony, rejsy wycieczkowe, które zawijają na Wyspę Św. Heleny, to takie, które płyną po zakończeniu sezonu turystycznego na Antarktydzie do Europy. Te podróże są zbyt długie. Trwają nawet ponad 30 dni i ze względu na koszt nie zapewniają zadowalającej organizatorów liczby chętnych. Trzeci czynnik to rozkwit w ostatnich latach turystyki luksusowymi statkami wycieczkowymi. Wielkie urozmaicenie oferty sprawia, że trudno jest znaleźć pasażerów na rejsy długie i ze zbyt długim okresem oglądania tylko wzburzonych wód oceanów.

Warto odnotować fakt, że podane w tab. 1 dwie kategorie osób przyjezdnych możemy zaliczyć w pełni do grona turystów. Te osoby jednak nie korzystają z infrastruktury hotelowej wyspy, a także trudno znaleźć wśród nich amatorów aktywnej turystyki lądowej. Wielkie statki wycieczkowe zawijają na Wyspę Św. Heleny na 1 do 2 dni. Z uwagi na dużą liczbę osób starszych korzystających z tej formy turystyki wielu pasażerów w ogóle nie wychodzi na ląd. Ze względu na brak głębokiego nadbrzeża żaden statek nie może zacumować w porcie w Jamestown. Wymaga to skomplikowanej operacji przetransportowania turystów łodziami na brzeg. Przy dużej liczbie pasażerów na statkach wycieczkowych jest to relatywnie długo trwająca procedura. Z moich długoletnich obserwacji wynika także, że żeglarze jachtowi wolą trzymać się wody i mało czasu poświęcają na zwiedzanie wnętrza odwiedzanych wysp, aczkolwiek uprawiają bardzo aktywną formę turystyki, jaką jest turystyka jachtowa. W najgorszym dla turystyki na Wyspie Św. Heleny roku 2008 odwiedziło ją łącznie 1622 pasażerów statków wycieczkowych i żeglarzy jachtowych. W sumie liczebnie jest to więcej niż połowa ludności kraju. Te dwie kategorie turystów są mało zainteresowane aktywną turystyką w formie wędrówek pieszymi szlakami po Wyspie Św. Heleny. Trzeba jednak podkreślić fakt, że żeglarze jachtowi opływają wyspę po jej wzburzonych wodach, dlatego też w tab. 1 są grupą, którą możemy uważać za uprawiającą aktywną turystykę, jednak nie na lądzie.

Zdecydowanie inną kategorię stanowią turyści korzystający z regularnie zawijającego na Wyspę Św. Heleny liniowca. Statek „Santa Helena” (ryc. 13) to ostatnia już czynna jednostka z serii brytyjskich statków pocztowych (Bain 1993). Jest to także najtańsza forma podróży na wyspę. Najbardziej optymalnym połączeniem jest podróż na wyspę z Kapsztadu i powrót do tego najbardziej atrakcyjnego turystycznie miasta Republiki Południowej Afryki. Podróż w jedną stronę trwa 5 dni. Jej koszt w obie strony, z pełnym i wyśmienitym wyżywieniem, może zamknąć się już w kwocie ok. 3500 zł (miejsce w najtańszej, czteroosobowej kabinie). Podróż samolotem z Europy do Kapsztadu jest także wariantem korzystnym finansowo (bilet w obie strony z Berlina już od 2400 zł). Istnieje także opcja podróży lotniczej z bazy wojskowej w Oksfordzie na Wyspę Wniebowstąpienia. Statek „Santa Helena” relatywnie często odbywa rejsy pomiędzy Wyspą Św. Heleny a Wyspą Wniebowstąpienia. Rejs w jedną stronę trwa 2,5 doby. Koszt rejsu w obie strony to ok. 2400 zł w najtańszej kabinie. Trasa ta jest jednak kłopotliwa logistycznie. Wojskowy brytyjski samolot *Trident* przeznaczony tylko 20 miejsc dla pasażerów cywilnych na każdy lot. Najtańszy bilet z Oksfordu to wydatek rzędu 4000 zł. Dodatkowym utrudnieniem jest wymagana zgo-

Ryc. 13. Królewski Statek Pocztowy „Santa Helena” cumuje na redzie portu w Jamestown
(fot. R. Mielcarek)

da na lądowanie i pobyt na Wyspie Wniebowstąpienia od administratora wyspy, o którą trzeba się starać *online*, najlepiej miesiąc przed zamierzoną podróżą. Istnieje też dwa razy w roku możliwość rejsu Królewskim Statkiem Poczтовым z Anglii lub Teneryfy, ale jest to podróż długa i znacznie bardziej kosztowna.

Po przeanalizowaniu opublikowanego w Internecie przez linię „Santa Helena” rozkładu jazdy od 15 lutego 2010 do 15 lutego 2011 r. można zauważyć, że liniowiec ten w ciągu tego właśnie rocznego okresu aż 30 razy zawija na Wyspę Św. Heleny, z czego 13 razy możliwy jest rejs z Kapsztadu i powrót do tego miasta. Rejsy z tego miasta dwa razy w roku dają możliwość pobytu 4-dniowego, kolejne dwa razy to jest okres bardzo długi, bo aż 50 dni, a pozostałe terminy zapewniają przeważnie 7–8 dni pobytu na wyspie (www.rms-st-helena.com).

Wśród turystów podróżujących statkiem „Santa Helena” w tab. 2 kolumna „Turyści z pobytem na wyspie” oznacza te osoby, które podczas swego pobytu na Wyspie Św. Heleny przebywają w hotelach i deklarują władzom imigracyjnym pobyt turystyczny. Jest to grupa osób, która spędza na wyspie przeważnie 7 do 8 dni. Biorąc pod uwagę brak morskich kąpielisk i ograniczoną liczbę zabytków, jest to grupa turystów, która choćby z nudów uda się na wędrowkę pieszymi szlakami po wyspie.

Grupa turystów tranzytowych to osoby, które podróżują pomiędzy Kapsztadem a Wyspą Wniebowstąpienia, zarówno te deklarujące cel turystyczny, jak również uda-

Tabela 2. Turyści odwiedzający Wyspę Św. Heleny statkiem „Santa Helena”

Rok	Turyści z pobytem na wyspie	Turyści tranzytowi	Turyści biznesowi	Razem
2000	417	342	225	984
2001	669	164	221	1054
2002	832	214	172	1219
2003	747	44	223	1014
2004	812	67	243	1122
2005	804	102	196	1102
2006	752	36	163	951
2007	1113	48	200	1361
2008	617	201	60	878
2009	847	25	242	1114

Źródło: na podstawie danych liczbowych udostępnionych przez St Helena Tourist Office

jące się do pracy. Jedne z nich, zmuszone jednodniowym bądź nawet trzydniowym postojem statku na Wyspie Św. Heleny, udają się do hotelu, znajomych bądź pozostają zakwaterowane na statku. Podczas tego pobytu tranzytowego zwłaszcza osoby przybyłe tam pierwszy raz z reguły poświęcają się intensywnemu zwiedzaniu wyspy, w tym także pieszym wędrówkom.

Osoby przybywające w celach biznesowych również trzeba zaliczyć do grona turystów, bo także korzystają z infrastruktury turystycznej. Mało tego, miałem okazję rozmawiać z kilkoma takimi osobami podczas mojego rejsu i okazało się, że zwłaszcza sobotę i niedzielę pobytu na wyspie wykorzystywali głównie na uprawianie aktywnej turystyki. Turyści odwiedzający Wyspę Św. Heleny statkiem „Santa Helena” stanowią bez wątpienia grupę najbardziej zainteresowanych aktywną turystyką.

Wielu przedstawicieli miejscowej ludności domaga się wybudowania na wyspie lotniska. Prace nad tym projektem były wielokrotnie odraczane. Obecny rząd brytyjski podjął decyzję o wznowieniu prac, jednak jak dotychczas nic się nie dzieje. Dla miejscowych takie lotnisko jest wizją otwarcia na świat, zakończenia izolacji. Poza tym widzą także możliwość zwiększenia ruchu turystycznego. Moim zdaniem komunikacja lotnicza byłaby zbawienna dla ewakuacji medycznej, ale niekoniecznie dla rozwoju turystycznego. Wyspa jest zbyt mała, aby mogła wytrzymać zwiększenie ruchu turystycznego. Z tabeli 3 wynika, że mimo wielkiej izolacji geograficznej w roku największego boomu turystycznego (2002) Wyspę Św. Heleny odwiedziły 7502 osoby, których wizytę można uważać za turystyczną. Przy uwzględnieniu danych z przedostatniego spisu ludności w 1998 r., który określał liczbę mieszkańców na 3600, w roku 2002 stosunek turystów do miejscowej ludności wynosił 2:1. Nawet w chudym roku 2008, choć drastycznie spadła liczba turystów, to i tak niemal dorównywała liczbie mieszkańców (spis ludności z 2008 r. podaje liczbę ponad 4000 mieszkańców, jednak realnie było ich nieco ponad 3000, ponieważ niektóre osoby deklarujące stały pobyt na wyspie większość czasu spędzają, pracując w Wiel-

kiej Brytanii). Takimi proporcjami mogą się pochwalić tylko niektóre potęgi turystyczne. Światowa Organizacja Turystyki podaje, że w roku 2010 liczącą 62 miliony mieszkańców Francję odwiedziło 79 mln przyjezdnych, co nie oznacza, że wszyscy oni byli turystami. Niestety, Światowa Organizacja Turystyki w swoim rocznym rankingu najbardziej turystycznych krajów świata powołuje się na liczbę przyjezdnych w danym roku. Nawet jeśli przyjąć to kryterium, z którym nie mogą się w pełni zgodzić, bo należałoby wziąć pod uwagę tylko liczbę turystów, to drugą potęgę turystyczną, Stany Zjednoczone, odwiedziło w 2010 r. 61 milionów przyjezdnych. To tylko zaledwie 23% w odniesieniu do liczebności mieszkańców (http://en.Wikipedia.org/wiki/World_Tourism_rankings).

Tabela 3. Porównanie wielkości ruchu turystycznego na Wyspie Św. Heleny w najkorzystniejszym i najmniej korzystnym roku

Rok	Turyści statków wycieczkowych	Turyści z pobytem na wyspie	Tranzyt	Biznesmeni	Żeglarze jachtowi	Razem
2002	5655	832	215	172	628	7502
2008	1181	617	201	60	441	2500

Źródło: na podstawie danych liczbowych udostępnionych przez St Helena Tourist Office

Proporcjonalnie więc do wielkości kraju i małej liczby mieszkańców, Wyspa Św. Heleny cieszy się dużym zainteresowaniem turystów. Analizując poszczególne lata, można oszacować maksymalny procent udziału w ogólnej liczbie turystów tych, którzy mogli uprawiać na wyspie turystykę aktywną, lądową i morską (żeglarze jachtowi). Ten procent wynosi od 25 do 52, przy czym jest on najwyższy w najsłabszym roku turystycznym. Jeśli brać pod uwagę turystów, których mamy pełne prawo podejrzewać o korzystanie, przynajmniej częściowo, z przyjemności, jaką niesie uprawianie aktywnej turystyki na lądzie, było to 16% ogólnej liczby turystów w roku 2002 i aż 35% w 2008.

WNIOSKI

1. Wyspa Św. Heleny, mimo izolacji od reszty świata i obiektywnych trudności logistycznych w dotarciu do niej, cieszy się relatywnie dużym zainteresowaniem zagranicznych turystów. Wskaźnik wielkości ruchu turystycznego w odniesieniu do liczby mieszkańców tego kraju wykracza poza prawidłowości znane w grupie najbardziej turystycznych krajów świata, a w konkretnych przypadkach jest nawet znacząco wyższy.

2. W ostatnich latach rysuje się wyraźna tendencja do przebudowy jakościowej w grupie turystów. Liczba ich co prawda maleje. Ten spadek dotyczy szczególnie turystów podróżujących luksusowymi statkami wycieczkowymi. Jest to jednak turysta mniej wymagający co do aktywności, często traktujący rejs bardziej jako swoistą rozrywkę towarzyską niż okazję do turystycznego poznawania odwiedzanych miejsc.

Zresztą z uwagi na sam sposób organizacji takiego rejsu jego uczestnik nie dysponuje odpowiednim czasem, aby móc uprawiać turystykę aktywną. W celu zwiedzania korzystają z zorganizowanych krótkich objazdów, które odbywają się w komfortowych warunkach.

3. Turystykę aktywną preferuje grupa turystów podróżująca Królewskim Statkiem Pocztowym „Santa Helena” oraz żeglarze jachtowi. Udział tej grupy turystów w stosunku do ogólnej liczby przyjezdnych uległ w ostatnich latach znacznemu wzrostowi. Nominalne zwiększenie liczby turystów w tej kategorii ograniczone jest możliwościami przewozowymi statku, którego główne zadanie polega nie na wożeniu turystów, a na umożliwieniu miejscowej ludności połączenia komunikacyjnego ze światem, a także na dostarczaniu zaopatrzenia i kontraktowych pracowników. Odnosnie do liczby osób przybywających jachtami – od roku 2003 wykazuje ona względnie małą fluktuację od 426 do 516 osób.

4. Walory przyrodnicze wyspy przy ograniczonych jakościowo i ilościowo za- bytkach oraz brak plaż i rozrywek wręcz wymusza na turystach większą aktywność fizyczną. Wiele z tych osób uprawia na Wyspie Św. Heleny aktywną turystykę mimo woli. Na wyspę przyciągnęła ich bowiem historia o Napoleonie. Dopiero po przybyciu na nią szybko odkrywają jej walory naturalne, podobnie jak to było w przypadku Napoleona.

BIBLIOGRAFIA

- Ashmole P. & M. (2000): *The natural history of St Helena and Ascension Island*. Anthony Nelson Ltd., Oswestry.
- Bain K. (1993): *St. Helena: The Island, Her People and Their Ship*. Wilton 65, York.
- Chaplin A. (2002): *A St Helena's Who's Who or a Directory of the Island During the Captivity of Napoleon (first published by the author in 1914)*. Savannah Paperback Classics.
- Mathieson I., Carter L. (1993): *Exploring St. Helena: A Walker's Guide*. Anthony Nelson Ltd., Oswestry.
- McCulloch N. (2004): *A guide to the birds of St Helena and Ascension Island*. RSPB.
- Quentin C. (2000): *The endemic flora of St Helena*. Anthony Nelson Ltd., Oswestry.
- St Helena Tourist Office (2010): *Visitor's Guide*. Southern Cross Venture, Jamestown.
- St Helena Tourist Office (2008): *St Helena Island Endemic Flora. Field Guide*. Jamestown.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- http://en.Wikipedia.org/wiki/World_Tourism_rankings.
- www.en.wikipedia.org/wiki/Saint_Helena.
- www.rms-st-helena.com.

STRESZCZENIE

Wyspa Świętej Heleny, położona w południowej części Oceanu Atlantyckiego, mimo izolacji od reszty świata (brak połączenia lotniczego) przyciąga zagranicznych turystów. Mogą oni dotrzeć do wyspy tylko drogą morską. Dla wielu turystów inspiracją do takiej podróży jest historia ostatnich pięciu lat życia Napoleona Bonapartego, który został tam zesłany przez Brytyjczyków. Turyści po dotarciu na Wyspę Świętej Heleny odkrywają jednak jej walory naturalne i w różnym stopniu uprawiają aktywną turystykę. Analiza danych statystycznych dotyczących ruchu turystycznego pokazuje

spadek napływu liczby turystów w ostatnich latach. Wraz jednak z wyraźnym spadkiem napływu turystów podróżujących luksusowymi statkami wycieczkowymi w ogólnej liczbie turystów docierających na wyspę wzrasta wyraźnie udział turystów, którzy wybierają piesze wędrówki wyznaczonymi szlakami turystycznymi. Wśród grupy osób preferujących aktywną turystykę, bardziej morską niż lądową, są żeglarze jachtowi. Ich udział w turystyce na wyspie pozostaje w ostatnich latach na relatywnie stałym poziomie.

Słowa kluczowe: Wyspa Świętej Heleny, turystyka aktywna, szlaki piesze, gatunki endemiczne, Napoleon Bonaparte, jachty, królewski statek pocztowy

SUMMARY

ACTIVE TOURISM ON SAINT HELENA ISLAND

St Helena Island is situated in the southern waters of the Atlantic Ocean, although so isolated from the rest of the world (no air connection) attracts foreign tourists. They reach the island only by sea. Many tourists are inspired to travel there by the history of the last five years of Napoleon Bonaparte, who was sent into exile on the island by the British. After arriving at St Helena tourists discover, however, its natural beauty and they practice active tourism to various extent. The statistics of tourism flow show a sharp decline in the influx of tourists in recent years. However, together with a huge decrease in the influx of cruises tourists, there is observed a substantial increase of tourists who prefer hiking along designated tourist trails. In a group of people who prefer an active tourism, more on sea than inland, are the yacht sailors. Their number on the island has remained at a fair stable level in recent years.

Key words: Saint Helena Island, active tourism, hiking trails, endemic species, Napoleon Bonaparte, yachts, royal mail ship

Dr REMIGIUSZ MIELCAREK

Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu